

TANGER, INTERFERENTZIARIK EZAREN SANTUTEGIA

1950eko eta 1960ko hamarkadetan sortzaile andana finkatu zen Tangerren, zineak eta literaturak hiriaren inguruan eratutako irudi mitifikatua tarteko. Hiriko kaleetako giro aske eta iluna gozoki erakargarri bilakatu zen haien herrialdeetako giro puritanotik ihes egin nahi zuten artistentzat, besteak beste, *Beat Generation* bazterreko literatur mugimenduko AEBetako idazleentzat eta geroago, Ekialdera begiratzen zuten hippyentzat. William Burroughs *beat* idazlearen hitzetan, "Tanger munduan geratzen den leku bakanetako bat da, non nahi duzuna egin dezakezun, lapurretarik egiten ez duzun eta indarkeria erabiltzen ez duzun neurrian eta jarrera antisoziala argi eta garbi onartzen ez duzun heinean. Interferentziarik ezaren santutegia da".

JULEN AZPITARTE

Tangerrek idazle eta intelektua-
lengan eragingandako xarma lizuna
ulertzeko ezinbestekoa da hiria-
ren aurrekari historikoei erre-
paratzea. Nabarmentzekoa da kokapen
geografikoa, leku estrategikoan baitago,
Gibraltarko itsasartearen aurrean. Hori
dela eta, mendeetan atzerriko hainbat
herriren jazarpena eta itzala jaso ditu.

Marokoren modernizazioa, bestalde,
Muhammad III.aren (1757-1790) esku-
tik etorri zen. Sultanak hamaika erreforma
abiaturik zituen, baina gerra ere piztu
zuen Espainiarekin 1774an, Carlos III.ak
Marokon zituen hiri eta gunek berres-
kuratzeko asmoz. Guda deklarazio hori
tarteko, Muhammad III.ak Tangerren
bildu zituen ordezkari diplomatiko guz-
tiak, hiri diplomatiko bihurtzeko. Ho-
rrekin batera, atzerriko zingo handiko
ontzientzako sarrera garrantzitsua zen
Tangerreko portua. Hartara, atzerriko
itzalagatik suertatu zen mitiko eta bere-
zi Tanger, hein handi batean.

Orduan hasi zen hiriaren nazioarte-
ko ibilbidea, zeina 1906an sendotu zen,
Algecirasko Konferentziarekin batera.
Espainiak Tanger bere protektoratu-
sarrarazteko ahalegin handiak egin zi-
tuen hamarkadetan, baina konferentzia
horren eraginez, Tangerrek Nazioarteko

Estatutua lortu zuen, 1923tik aurrera:
nazioarteko kontrol-eremua zen hiria;
alegia, hainbat herrialdek osatutako na-
zioarteko batzorde baten esku zegoen
haren gobernu eta administrazioa. Es-
tatutua halaberharrezko tresna izan zen
Tanger paradisu sozial, musikal, litera-
rio eta kultural bihurtzeko. Tangerreko
Nazioarteko Eremu hori 1960an amaitu
zen, hiriak erabateko independentzia
lortu zuenean; hain justu, Tangerrek
inoiz baino sortzaile atzerritar gehiago
hartu zuen sasoiaren, hau da, kontrakultu-
raren garaian.

SENARRA

Gerra arteko sasoi oso emankorra izan
zen Tangerren. Paul Bowles, hain justu,
1931n iritsi zen hirira, pianoa aldean
zuela. Bowles musikari eta konpositore
eskolatua zen, baina idazteari ekin zion
Tangerren. Handik bi urtera, *The Shelter-
ring Sky* (Zeru babeslea, 1949) eleberri
arrakastatsua idatzi zuen. Estatubatua-
rra 1947an finkatu zen behin betikoz
Tangerren, Jane emaztearekin. Emaztea
bestalde, idazlea zen Tangerrera iritsi
zenerako.

Bizi ordenatuko sortzaile diziplinatua
zen Paul Bowles, baina Afrikako iparral-
dean gizon zalantzezko, misterioetsua eta

grisa bilakatu zen. Etxean ematen zituen
arratsaldeak, bakardadean, isilik, *kifa*
erretzen. Intelektual jantzia eta komple-
xua, pertsonaia etereo eta misterioetsua
eraiki zuen bere inguruan, mito hezur-
mamitu arte. Hartara, Tangerreko bizi-
tza kontrakulturala Bowlesen inguruan
ardatu zen, eta Bowlesen irudiak xar-
matuta, kontrakulturako hainbat orde-
zkari bertaratu ziren, besteak beste, Tru-
man Capote, Tennessee Williams, Patricia
Highsmith, Jack Kerouac, Allen Ginsberg
edo Rolling Stones taldeko kide Brian
Jones. Idazle tangeriarrak ere gertura-
tu zitzaizkion Bowlesi, tartean Muha-
med Xukri ezaguna. Xukrik, hain zuzen,
Bowlesi buruzko liburu bat idatzi zuen,
Paul Bowles wa' uzlatulanya (Paul Bow-
les Tangerreko preso, 1966), estatuba-
tuarrari zizkion miresmena eta gorrotoa
irudikatzen. Xukriren lehenengo libu-
ruak transkribatu zituen Bowlesek, eta
liburu horien egiletza partekatu zuten;
antza denez, Bowlesek egile-eskubidee-
tatik eratorritako saso ostu zizkion tan-
geriarrari. Horretaz gainera, testua ere
eraldatu zuen, besteak beste, Mendebal-
deko idazle baten ajeak txertatuz.

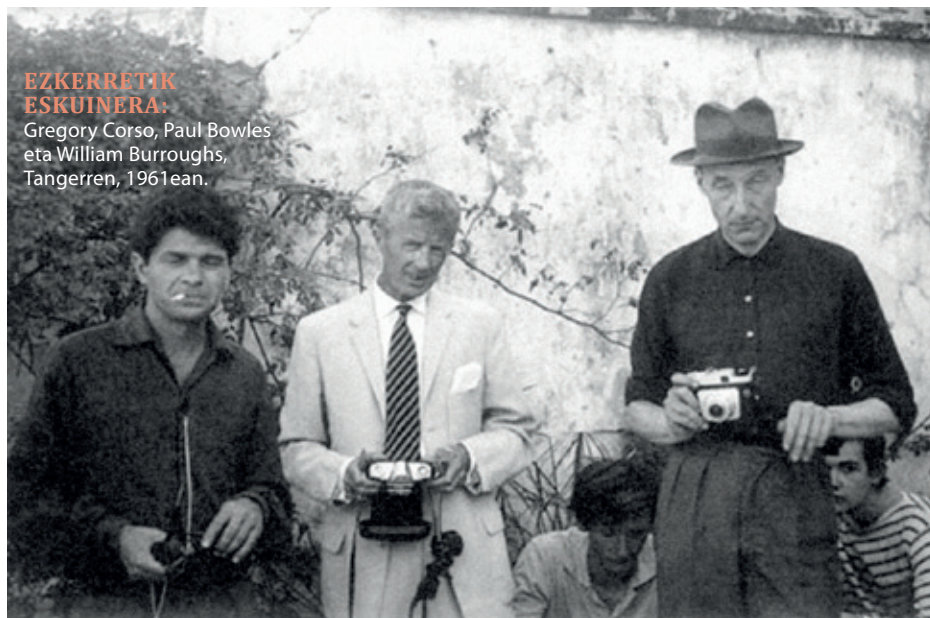
EMAZTEA

Horiek horrela, hango eta kanpoko idaz-

leek eraiki zuten itsasarteko hiriaren izaera ustel eta transgresorea. Sortzaile horien artean nabarmentzekoa da Jane Bowlesen ekarpena, zeina senarraren pisuak lurperatu zuen. Gizonezko idazleak ez bezala, Jane hiriko eguneroko bizitzan integratu zen eta harreman asko izan zituen bertakoekin. Egun bere literatur ondarea aitortu da, baina sasoi hartan senarraren zama astunegia egin zitzaion. Bowlesek ez bezala, Janek Tangerrera iritsi baino lehen idatzi zituen bere obra garrantzitsuenak: *Two Serious Ladies* (Bi emakume serio, 1946) eleberrria eta *Plain Pleasures* (Plazer sinpleak, 1966) ipuin-liburua –antzerki lan bat ere argitaratu zuen–. Nortasun bitxiko emakumea zen, zurruteroa, desorekatua eta dibertigarria; idazle dudatsua, baina bikaina. Idazle liluragarria zen: ohiko idazketa-blokeo batek eraginda, Malagako (Andaluzia) osasun mentaleko zentro batean sartu zuten; bakardadean igaro zituen bere azken egunak, irakurtzeko gaitasunik ere ez zuen. Tangerangren ezagutu zuten hainbat idazleren aburuz, aire fresko berritzailea izan zen Jane.

GIZON IKUSEZINA

II. Mundu Gerraren osteko gizarte estabatu zurrun eta beldurtiaren aurka altxatu zen literatur taldea izan zen *Beat belaunaldia*. Taldekideentzat leku kutuna suertatu zen Tangerang, batez ere zentzura ezagatik, drogak erraz lortzen zirelako eta sexu-anonimotasunagatik. Belaunaldi anitz horretako ordezkari nagusia, behintzat adinari dagokionez, William Burroughs izan zen, zeinak egonaldia luzeak egin zituen Tangerangren, 1953tik 1961era bitartean. Tangerrera iritsi zen lehen *beat* idazlea izan zen. Han idatzi zuen bere obrarik nabarmenena, *Naked Lunch* (Bazkari biluzia, 1959), zeina literatura garaikidearen klasiko bihurtu den. Liburu horretan txertatu zuen, hain zuzen, Tangerang izendatzeko sortu zuen kontzeptua: *Interzone* edo *Eremuarterkoa*. Muniria hotelean hartu zuen osatatu Burroughsek. Allen Ginsberg eta Jack Kerouac idazleak hoteleko logelan sartu zirenean, *Delirium Etxea* izendatu zuten: Burroughs substantzia toxikoak erostera baino ez zen ateratzen logelatik. Ginsberg eta Kerouacen lana ezinbestekoa izan zen *Naked Lunch* josteko, Burroughsen eta bere zuloaren egoera negargarria baitzen. Ondorioz, denbora



EZKERRETIK ESKUINERA:

Gregory Corso, Paul Bowles eta William Burroughs, Tangerangren, 1961ean.

gehiago geratu ziren, eta lau hormen artean barreiatutako orrialdeak ordenatu eta mekanografiatu zituzten: “Tangerreko auzo mairuan bizi nintzen. Urtebetez ez nintzen bainatu, ez nuen arroparik aldatu, nire haragi haritsuan, mendekotasun terminaleko egur grisean, orratz bat orduro sartzeko soilik kentzen nuen arropa. Anpulu-kaxa hutsak eta zaborra sabairaino iristen ziren”. Hondamendi pertsonal hori tarteko, Burroughs mamu baten trazekin ibiltzen zen kaleetan barrera. Hori dela eta, Tangerangkoek “gizon ikusezina” izendatu zuten.

Tangerrek eragin txikia izan zuen *Beat* belaunaldiaren obran. Hiria askatasunaren ikonotzat hartu zuten, baina literatur turisten antzera igaro ziren Tangerangtik, aurretik Mexikon egin zuten bezala. Burroughsen biografo Jorge Garcia-Robles mexikarraren esanetan, “[Burroughsek] ez zuen interes handirik erakutsi ezta bizi izan zen auzoak hobeto ezagutzeko ere, nahiz eta auzoetan, 1940ko hamarkadaren amaieran eta 1950eko hamarkadaren hasieran, bizitza kultural eta sozial esanguratsua izan”.

KALEKO UMEA

Sasoiko benetako Tangerang ezagutzeko Mohamed Xukriren lanetara jo behar da. Haurtzaro gogorra izan zuen idazle tangeriarrak: familia oso pobrea jaioa, aita jipoiu egiten zuen. Haurtzaro baxi hori dela eta, etxetik alde egin zuen.

Tabernetan eta burdeletan pasatzen zituen egunak eta hilerrietan igarotzen zituen gauak, helduek bortxa ez zezaten. Hala, liburuetan aurkitu zuen babesa; idazten eta irakurtzen ere ikasi zuen. Bere literaturan nabarmena da inplikazio soziala: “Baztertutako, ahaztutako eta zapaldutako klaseak defendatzearen aldekoa naiz”, zioen. Bere hitzetan, “edonork pasa ditzake hemen aste batzuk eta liburutxo bat idatzi”. Hala, literatur turistik miresten zuten hiri-mitotik alden-duz, Xukrik hezur-haragizko Tangerang jaso zuen bere obran, zeina bere bizitzaren isla den. Lanik azpimarragarriena Igela argialetxeak 2010ean euskarara ekarritako *Ogi hutsa* da, gutxienez 50 hizkuntzatarata itzulia. “Liburu bakar baten ospeak zapaldutako idazleak bezala sentitzen naiz”, esan zuen lan horren harira. Bowlesek 1972an transkribatua, hamar urte geroago argitaratu zen arabieraz: agintarietako zentsuratu egin zuten lehenengo pertsona kontatutako istorio erreal eta gordina, immoral eta pornografikoa zela egotzita. Hauxe idatzi zuen Mikel Garmendiak euskarazko bertsoia argitaratu zenean eizie.org webgunean: “(...) Gosea, bai, horixe da kontakizun autobiografiko bikain honetako paisaia morala (...) Tangerang, Oran, Larache... miseria-eremuak, non haztearekin batera deskubritzen diren mina, injustizia eta gupida”. *Kifak* eztitutako Mendebaldeko idazle sorginduen ikuspegitik urrun, oso urrun. ●